

НАУКОВА
ФІЛОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЛОГОС»

**Міжнародна
науково-практична конференція**

**«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ: ІСТОРІЯ, СУЧASНИЙ
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

24-25 жовтня 2014 р.

м. Львів

**НАУКОВА ФІЛОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛОГОС»**

**Міжнародна
науково-практична конференція**

**«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ: ІСТОРІЯ, СУЧASNІЙ
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

24-25 жовтня 2014 р.

м. Львів

ББК 80я43
УДК 80(063)
Ф 51

Ф 51 «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»:
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 24-25 жовтня
2014 р. – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2014. – 132 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Наукової філологічної організації «ЛОГОС» не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень».

ББК 80я43
УДК 80(063)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ольховик М. В., Улюшева А. Ю. ЗАГОЛОВОК І ЛІД ЯК КОМПОЗИЦІЙНІ СКЛАДНИКИ ІНТЕРНЕТНОГО ТЕКСТУ.....	6
Сопіна К. В. СОЦМЕРЕЖА ЯК РУШІЙ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗВЕРШЕНЬ	9
Шамаєва Ю. Ю. ИНТЕРСЕМІОТИКА ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ СМЫСЛОВ В ПРОСТРАНСТВЕ МЕДІАКОММУНІКАЦІІ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ПОДХОД	12

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Вишницька Ю. В. КОСМОГОНЧНІ МІФОСЦЕНАРІЇ ВАСИЛЯ СЛАПЧУКА	15
Вороніна С. І. ЕКСПРЕСИВНЕ ЗОБРАЖЕННЯ СВІТУ ЯК ОДНА З ДЕСКРИПТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ДЕТЕКТИВНИХ ІСТОРІЙ КОНАН ДОЙЛА ПРО ШЕРЛОКА ХОЛМСА).....	19

СЕКЦІЯ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Луцік В. І. МІФОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ ДОРІС ЛЕССІНГ В ОПОВІДАННІ «ПРИЇЗД СІМ'Ї ДЕ ВЕТС В КЛУФ ГРАНДЖ».....	22
Яцків Н. Я. ІНТЕРМЕДІАЛЬНА ТКАНИНА РОМАНУ БРАТІВ ҐОНКУРІВ «ПАНІ ЖЕРВЕЗЕ».....	24

СЕКЦІЯ 4. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Кантур К. А. ОПЕРАЦІОНАЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ СРАВНИТЕЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОГО МЕТОДА В РУССКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ XIX В. – 30-Х ГГ. XX В. (НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРЕХОДА [E] > [O])	28
Коваленко А. М. ВЕРБАЛЬНІ ПРОЯВИ АГРЕСІЇ У ПРЕЗИДЕНТСЬКІЙ ПЕРЕДВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ.....	31
Кушмар Л. В., Данильченко О. В. РОЗУМІННЯ КОНЦЕПТУ У СУЧASNOMУ МОВОЗНАВСТВІ	33
Приступа Т. І. УКРАЇНСЬКІ ТА РОСІЙСЬКІ МОВОЗНАВЦІ ПРО ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КАТЕГОРІЙ ІСТОТ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	36
Ясіновська О. В. НЕВЕРБАЛЬНІ МАРКЕРЫ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЗАЗДРІСТЬ У ХРИСТИЯНСЬКОМУ РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ	39

СЕКЦІЯ 5. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Чабак Л. І. МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ TERMІNІV УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	43
--	----

СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Герман В. ДИСКУСІЙНІ ТЕОРІЇ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ	46
--	----

Грамма К. М.	
ІНТЕНСИВНІСТЬ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА МОВНА КАТЕГОРІЯ	50
Дика Н. М.	
НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПОНЯТЬ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ	53
Засіць В. Г.	
ФОРМИ ПОГЛИБЛЕНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (80–90-І РР. ХХ СТ.): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	57
Зінченко Н. І.	
ТРАДИЦІЇ СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО У ТВОРЧОСТІ ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВІЦЬКОГО	59
Кондратенко Н. Ю.	
ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ КУЛЬТУРИ У МОВІ	62
Кутня М. О.	
ФЕМІНІТИВ У ТВОРАХ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО: СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ	64
Кушнір Т. І.	
ПОНЯТТЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	67
Матковська К. О.	
СЕМАНТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНІЦЬ З КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ	70
Микитенко В. О.	
ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ БАГАТОПРОФІЛЬНИХ КОЛЕДЖІВ	72
Мовчун Л. В.	
ВИЯВ РИМОТВОРЧИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЛЕКСИЦІ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ	76
Сорока Т. В.	
АКСІОНОМЕНИ З НАЙВИЩИМ СТУПЕНЕМ ПОЛІСЕМІЇ В СУЧASНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	78
Твердохліб Н. В.	
МІЛІТАРНА ТЕМА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ІІ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТтя	81
Харитонова П. О.	
ЗБІРКА БРАТІВ КАПРАНОВИХ «КОБЗАР 2000» ЯК СУЧАСНА ІГРОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	85
Цілина М. М.	
ОДНОКОМПОНЕНТНІ ІДЕОНІМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ НАЗВ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ	88

СЕКЦІЯ 7. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА

Борис Д. П.	
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СПЛІВДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «НЕОЛОГІЗМ» ТА «ОКАЗІОНАЛІЗМ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	91
Герман Е. В.	
ФЛОРОСИМВОЛИ СЕРЕДНЬOVERХНЬОМЕЦЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ	94
Димитренко Л. В.	
МЕТОДИКА МЕТАФОРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ	97
Егорова В. Г., Егоров В. В.	
К ВОПРОСУ ОБ ОСОБЕННОСТЯХ СЕМАНТИКИ ФРАЗОВЫХ ГЛАГОЛОВ УМСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	101

Зубченко О. С.	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ	103
Іванова Г. Ю.	
МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	107
Левицька А. А.	
СУЧАСНИЙ АМЕРИКАНСЬКИЙ СЛЕНГ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ	110
Літвінова Н. В.	
РОЗВИТОК ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ СЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «ЖІНКА, ДРУЖИНА» В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	112
Лъвова Л. Ф.	
ПЕРЕФРАЗУВАННЯ ЯК КOGNITIVNO-ДИСКУРСИВНА СТРАТЕГІЯ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)	114
Мара'їя К. А.	
ЗВУКОЗОБРАЖЕННЯ У ДИТЯЧОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ	116
Нузбан О. В.	
ДЕРІВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕРСПЕКТИВНИХ КОНЦЕПТІВ HARD / SOFT	118
Поклад Т. С.	
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ НА АДРЕСАТА, (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ ПАРФУМЕРНОЇ ПРОДУКЦІЇ)	121
Тяговська О. С.	
КОНЦЕПТ «ЖІНКА» В НІМЕЦЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ	124
Філенко А. В., Заболотська О. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ ТА МЕТОНІМІЙ У РОМАНІ С. АХЕРН «ПОДАРУНОК»	128

інтенсивності» [5, с. 7]. Тобто категорія інтенсивності трактується як видове поняття щодо експресивності.

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що синонімізація категорій інтенсивності та експресивності чи тлумачення інтенсивності як складової частини експресивності пов’язані з тим, що експресивність стилістично вища за нейтральність і обов’язково передбачає підсилення, що лежить в основі інтенсивності.

Такий спосіб розуміння сутності зазначених категорій сформувався на основі подібних ознак категорій інтенсивності та експресивності. Так, обидві категорії мають опозицію «ненарксований / нарксований член»: для категорії експресивності – це опозиція нейтрального та експресивного забарвлених слова; для категорії інтенсивності – ординарного та інтенсифікованого варіантів. Okрім того, категорії мають однакові або подібні мовні засоби вираження, оскільки в лінгвістиці відсутня диференціація засобів вираження категорії інтенсивності та категорії експресивності. Так, до експресивних модифікацій синтаксичних конструкцій належить еліпсис, повтор, парцеляція, інверсія, риторичне запитання, окличні конструкції та ін. Ці ж засоби можуть бути використані для вираження інтенсивності. Таким чином, формальні показники обох категорій збігаються [5, с. 18].

Важливим також є те, що функціональні аспекти категорій експресивності й інтенсивності є одинаковими, оскільки ці категорії є внутрішньолінгвістичними. Обидві категорії в єдності створюють прагматичний ефект виразності мови, виконуючи функції не просто повідомлення, а посиленої впливу на адресата або адресанта, що є надзвичайно важливим для художнього стилю мовлення. Крім того, обидві категорії супроводжуються (різною мірою) показниками емоційності та оцінки.

Однак відмінність між інтенсивністю та експресивністю все ж простежується. С. Родіонова у своїх дослідженнях зауважує, що інтенсивність відіграє дуже важливу роль у формуванні семантики експресивності. Це досягається завдяки тому, що інтенсивність дозволяє виділити будь-який референт з класу однотипних референтів, а «параметрична оцінка провокує включення емоційних реакцій та вироблення прагматичної оцінки» [3, с. 306]. Разом з тим таке виділення виражає не об’єктивно високий ступінь виявлення ознаки, а його реальну міру, проте мовець виражає суб’єктивне уявлення про цю міру як таку, що сильно відрізняється від нормальної [3, с. 56-57].

Отже, проаналізувавши погляди лінгвістів на проблему співвідношення мовних категорій інтенсивності, міри ознаки, градуальності, експресивності, зазначимо, що саме експресивний характер відрізняє інтенсивність від зазначених категорій. Проте слід враховувати, що експресивність – це стилістична категорія, пов’язана із зовнішнім аспектом висловлювання, що звертає увагу на специфіку засобів вираження думки (стилістично нарксована лексика, порушення сполучуваності слів, образність, інверсія), то інтенсивність – функціонально-семантична категорія, в основі якої лежить поняття міри кількості і яка вказує на незвичайність самої ситуації, а не засобів її зображення.

Список літератури:

1. Етимологічний словник української мови : в 7 т. Т. 2. / [за ред. О. С. Мельничука]. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 310.
2. Радченко Г. И. Языковые средства выражения категории интенсивности и их стилистическая роль в произведениях писателей XVIII века : автореф. дисс... канд. филол. наук : 10.02.01 / Галина Ивановна Радченко. – Ростов-на-Дону, 2007. – 22 с.
3. Родіонова С. Е. Интенсивность и ее место в ряду других семантических категорий / С. Е. Родіонова // Славянский вестник. – М. : МАКС Прес, 2004. – Вип. 2. – С. 300-313.

4. Телия В. Н. Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц / Вероника Николаевна Телия // Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. – М., 1991. – С. 36-67.

5. Туранский И. И. Содержание и выражение интенсивности в английском языке: автореф. дисс...док. филол. наук : 10.02.04 / Игорь Игоревич Туранский ; – Ленинградско отделение Института язознания АН СССР. – Ленинград, 1991. – 41 с.

Дика Н. М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
Гуманітарний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПОНЯТЬ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ

У контексті багатоаспектних завдань мової освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, перспективних напрямів розвитку вітчизняної лінгводидактики, пошуку шляхів оптимізації процесу формування лінгвістичної компетентності учнів достатньої значущості набуває роль учителя-словесника як носія кодифікованого варіанту української літературної мови, професійно компетентної особистості, що володіє високою культурою думки і слова, є вмілим ретранслятором думок.

Провідною стає необхідність у підготовці цілком грамотної людини з належним рівнем комунікативної компетентності, що ґрунтується на системі знань про мову, її граматичну будову.

Вивчення морфології в шкільному курсі української мови сприяє осмисленню школярами цілісності мови. Забезпечення безперервної мової освіти учнів, глибоке опанування лінгвістичних понять школярами, сприятиме формуванню їхньої комунікативної компетентності, засвоєнню цілісної системи знань про мову, що стане необхідним підґрунтам для досконалого володіння нею.

Мета статті – висвітлення етапів формування лінгвістичних понять під час вивчення морфології.

Дослідження сутності лінгвістичного поняття як основи граматичної будови мови здійснивали В. Бабайцева, О. Бондарко, Б. Головін, Т. Гоголіна, О. Есперсен, О. Пешковський, А. Рубасва, Ф. Фортунатов, Ф. Уракова, Л. Щерба та ін., праці яких висвітлюють систему сучасних концепцій на процес формування лінгвістичної термінології в учнів ЗНЗ та профільної школи.

Вивчення граматичних одиниць в українському мовознавстві висвітлено в працях І. Виходовиця, К. Городенської, В. Горпинича, А. Грищенка, А. Загітка, М. Леонової, М. Плющ, В. Русанівського та ін.

Окрім аспектів вивчення мовних понять розробляли вчені-методисти О. Біляєв, В. Мельничайко, С. Караман, М. Львов, М. Пентилюк, С. Омельчук, К. Пліско та ін.

Основу будь-якого навчального предмета становить система наукових понять, яка забезпечує розуміння й усвідомлене засвоєння закономірностей і правил. Поняття не просто

слугує формою відображення дійсності, а її розкриває сутнісні характеристики речей, внутрішні, корінні модифікації, що визначають властивості предметів, їх суперечливу природу [1, 87].

Щодо логіки становлення лінгвістичних понять, то воно відбувається двома шляхами: поняття у процесі формування поглиблюються, уточнюються і узагальнюються, або ж усуваються, як ненаукові, на зміну їм виникають нові поняття, або ж доповнюються, модифікуються раніше вивчені. Наукові поняття здатні концентрувати розрізнені факти мови і стають орієнтиром усвідомленої практичної мовної діяльності особистості.

Програмами визначені державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів (рис. 1.).

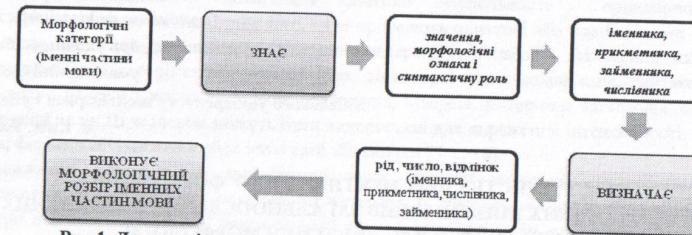

Рис.1. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів у процесі вивчення граматики

(Іменні частини мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль)

Вивчення морфології має практичну спрямованість, адже відкриває можливості для розвитку мовлення учнів на основі засвоєння граматичних норм і правил, сприяє збагаченню словникового запасу учнів, розвитку культури усного і писемного мовлення. Повноцінне оволодіння основними морфологічними поняттями, такими, наприклад, як частини мови – лексико-граматичні класи слів, кожен із яких характеризується морфологічними, синтаксичними і лексико-семантичними особливостями – один з важливих напрямів під час вивчення морфології, що забезпечує засвоєння школолярами граматичної системи мови, лінгвістичної термінології, адекватно сприймається і розширяє межі пізнання.

Опанування частинами мови шляхом виділення граматичних ознак слів, що належать до різних граматичних класів, розмежування родових і видових понять, класифікації морфологічних явищ спримане на удосконалення логічного мислення школлярів. Над визначенням будь-якої частини мови потрібно працювати так, щоб учні усвідомили його логічну структуру. В учнів повинно скластися цілісне уявлення про найважливіші ознаки частин мови, тому у визначеннях за допомогою узагальнюючих таблиць як засобу інтенсифікації навчального процесу, насамперед діється вказівка на більш загальні родові поняття, складовою частиною, видом якого є те, що підлягає визначенню. Потім наводиться часткові але істотні ознаки, що обмежують обсяг лінгвістичного поняття і тим самим уточнюють, конкретизують його. Учителеві необхідно наголосити, що розрізнення частин мови за допомогою граматичних питань не є головним. Адже на одній ті ж питання відповідають на різні щодо семантичної суті слова: на питання хто?, що? – іменники, займенники; на питання який? – прислівники, порядкові числівники, займенники; на питання чий? – прислівники, займенники, а контексті – форми іменників.

З іншого боку слова, що належать до однієї частини мови – прислівники, числівники, займенники і прислівники – відповідають на різні питання. У багатьох випадках граматичні питання, що можуть бути поставлені до слова не збігаються з смисловими питаннями, що визначають його зв'язок з іншими словами у тексті (кого? – батька, чия хата? – хата батькова;

куди поїхали? – до батька, де зустрілися? – у батька), тому орієнтуватися тільки на граматичне питання, не враховуючи сукупності ознак лінгвістичного поняття, не можна, оскільки між фактами дійсності і фактами мови зв'язок не механічний, а діалектичний.

Вивчаючи нове поняття, необхідно зберігати цілісну структуру мови. Для керування процесом формування лінгвістичних понять, правильної організації пізнавальної діяльності учнів, необхідно чітко уявити собі, що таке поняття, розуміти особливості процесу засвоєння встановленої умови, за яких засвоєння відбудуватиметься більш результативно.

Організуючу роботу над формуванням понять, вчитель спирається на лінгвістичну природу досліджуваного поняття, на психолого-дидактичні особливості процесу засвоєння знань школолярами, на взаємозумленість мовного і розумового розвитку учнів, роль граматичних знань у мовній практиці.

У лінгвістичних поняттях узагальнені суттєві ознаки мовних явищ. Отже, процес роботи над засвоєнням поняття, насамперед, повинен включати аналіз певного мовного матеріалу з метою виділення істотних ознак досліджуваного явища. Учитель чітко визначає для себе його істотні ознаки поняття, з урахуванням програмних вимог, уточнює, з якими ознаками (істотними або несутьєми) необхідно познайомити учнів, який теоретичний матеріал варто використовувати, які методичні форми, прийоми і засоби навчання (рис. 2.).

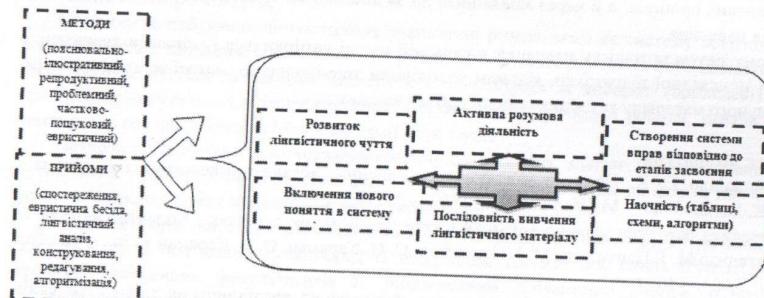

Рис.2. Методичні умови ефективної організації роботи над формуванням лінгвістичних понять у учнів ЗНЗ у процесі вивчення морфології

Для забезпечення високого рівня засвоєння учнями лінгвістичних понять потрібно знати не тільки особливості процесу засвоєння, але й шляхи здійснення відповідно до конкретних умов та етапів, які висвітлено нижче.

Після демонстрування учням різних мовних явищ, шляхом пошукової роботи, яка спрямована на розпізнання нового лінгвістичного поняття поряд з раніше вивченими (*перший етап роботи над поняттям*) і процесу аналізу мовного матеріалу будуть виділені істотні ознаки досліджуваного поняття (*другий етап роботи над поняттям*), необхідно встановити між ними зв'язок, співвіднести їх між собою, як властивості одного і того ж поняття, ввести термін (*третій етап роботи над поняттям*).

Введення терміна та розкриття його характерних ознак ще не гарантує розуміння поняття учнями. Необхідно, щоб учні вміли точно формулювати визначення поняття і перенести ознаки поняття на новий мовний матеріал, тобто вміли розпізнавати досліджуване поняття і застосовувати знання в мовній практиці. Тому на *четвертому етапі* проводиться робота над точністю формуловання визначення, на *п'ятому* – вправи на розпізнання досліджуваної категорії серед інших; в учнів формуються вміння оперувати поняттям з ме-

тою вирішення практичних завдань (для точного вираження думок, правильного оперування лінгвістичним поняттям).

Показниками засвоєння морфологічного поняття є:

- ✓ знання, що допоможуть відрізняти дану категорію від схожої;
- ✓ уміння застосовувати правила та наводити приклади;
- ✓ навички користуватися знаннями в ситуаціях творчого характеру.

Добираючи вправи, слід ураховувати не тільки зміст матеріалу, але і характер та форму виконання завдань (усна, письмова), сполучення вправ, послідовність за рівнем знань (від простих до складних). Щоб досягти мети важливо дібрати таку вправу, яка дозволяла б за прости до складних). Щоб досягти мети важливо дібрати таку вправу, яка дозволяла б за-

безпечити застосування на практиці здобутих теоретичних знань. Мовленнєва практика має слугувати завершальним етапом, а кількість практичних завдань і вправ повинна бути опти- мальною. Правильно сформований понятійний апарат впливає не лише на розвиток інтелектуальних здібностей та моральних якостей учнів, а й передбачає ще одну якісну закономірність: засвоївши основи граматики, школярі легко сприйматимуть зміст інших розділів мови.

Вивчення лінгвістичних понять з морфології відзначається посиленім прикладним спрямуванням, зрошенням теорії і практики, усвідомленням понять не тільки за допомогою мисленісивих процесів, а й через мовленнєві дії за допомогою традиційних та інтерактивних методів навчання.

Тому результативність навчання в сучасній школі вимірюється і мовними знаннями, і рівнем прикладної підготовки, вільним володінням термінологією, потребує алгоритмізації навчального матеріалу та систематичної роботи над ним.

Список літератури:

1. Войшвилло Е. К. Понятие как форма мышления: логико-гносеологический анализ / Е. К. Войшвилло. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 239 с.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк: М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман та ін.. — К.: Ленівіт, 2004. – 400 с.
3. Омельчук С. А. Психологічні передумови формування дослідницьких здібностей учнів основної школи в процесі вивчення морфології української мови / С. А. Омельчук // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки: зб. наук. праць. – 2010. – № 22 (209), частина II. – С. 99-104.
4. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О., Заблонюк М. П. та ін. – [2-ге вид.]. – К.: Вид-во «Укр. Енцикл-Я» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
5. Українська мова. 5-12 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі: Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф; за редакцією Г. Т. Шелехової. – К.: Ірпінь: Перун, 2005. – 176 с.

Засіть В. Г.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри української мови
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ФОРМИ ПОГЛИБЛЕННОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (80–90-І РР. ХХ СТ.): ИСТОРИЧНЫЙ АСПЕКТ

Формування українськомовних знань нерозривно пов'язане з поглибленим студіюванням лінгвістичних явищ, які в умовах постійного зростання інформаційного потоку потребують удосконалення форм навчання підростаючого покоління.

Питання розвитку поглиблого опанування української мови у 80-90-х роках ХХ століття висвітлено у працях провідних вітчизняних лінгводиктаторів О. Горошкіної, С. Карапаня, О. Карапан, А. Нікітіної, С. Омельчука, М. Пентилюк, Г. Передрій, К. Пліско, В. Тихоши. Стан розвитку методичної науки у зазначеній період грунтovно проаналізовано і висвітлено С. Яворською [10].

Поглиблene набування лінгвістичних знань нині розглядаємо як систему освітніх і виховних моделей навчання, спрямованих на розвиток особистості учня та його компетентностей, що реалізується за рахунок аспектних уроків, курсів за вибором (пропедевтичних, пробних, орієнтувальних, міжпредметних), факультативів, гурткової роботи, тижнів мови, тематичних вечорів, олімпіад Малої академії наук тощо.

Потреба суспільства у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до застосування набутих знань у професійній діяльності, зумовила удосконалення основної форми навчання – уроку та розробку нових моделей навчання української мови.

Розвиток форм поглиблого опанування української мови припадає на початок 80-х років ХХ ст. і пов'язаний насамперед із відкриттям гімназійних класів (гуманітарного профілю), введенням факультативів та розширенням позакласної роботи. Відповідно, суттєвих змін також зазнали підходи до організації процесу оволодіння знаннями: на заняттях гуртка вчителі надавали перевагу індивідуальні та індивідуально-групові роботи з учнями, реалізації принципів навчання, поступово удосконалювався зміст, структура заняття та методика їх проведення. Так, вчителі запроваджували вправи з елементами дослідження, проводили спостереження над мовними явищами, редактували перекази, твори, готували вікторини, ребуси тощо. Гуртківці залучаються до участі в олімпіадах (шкільних, районних, обласних, республіканських) ("Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР", 1979, № 21).

У 1987 році вийшов методичний посібник О. Потапенка "Гурткова робота з української мови в 4-8-х класах", який містить зразки цікавих завдань та орієнтовні плани роботи гуртків: "Фонетика й орфографія", "Лексика і фразеологія", "Граматика", "Гурток юного лінгвіста" [8]. Методист розглядає гурткові заняття як "дієвий засіб розширення і поглиблення знань учнів, удосконалення практичних умінь і навичок, розвитку особистих здібностей, розкриває реалізацію принципів організації роботи з вихованцями[8, с. 3-4].

Нова програма факультативних занять, видана у 1988 р., зосереджувала увагу в учителів на методичному аспекті проведення засідань, формах, методах і прийомах навчання. Важливого значення надали роботи з науковою літературою, з-поміж методів і прийомів виділено такі: "лекційний виклад, проблемні завдання й запитання, спостереження над мовою з наступними висновками, лінгвістичний експеримент, лабораторні роботи". Задля реалізації цих методів і прийомів рекомендовано використовувати як дидактичний матеріал тексти "різних